

Helena Dobrovoljc

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

OBVESTILNOST NORMATIVNEGA PRIROČNIKA – STANJE IN PERSPEKTIVE

Konferenca projekta SSJ „Pravopis, več kot le predpis“
FDV, 3. februarja 2012

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

O pravopisnem priročniku pri Slovencih

1. Namen in družbena razširjenost
2. Upoštevanje uporabnikovih potreb/pričakovanj

In zdaj, Slovenci, čujte blagovest, slovenski pravopis vzemite v pest! — Po zgledu svetega Cirila in Metoda nam dana nova je pisava in metoda.

Obvestilnost slov. pravopisa

OBVESTILNOST

I. makrostrukturna obvestilnost

izbor leksikalnih enot

II. mikrostrukturna obvestilnost

zapis

izreka
naglas

oblake

pomen

zgledi
rabe

stil

norma

izvor

Pravopisi od Levca do Toporišiča

ženjèc, njcà; ženjica
ženska 243., 244.
žerjav
žerjavica, žerjaviti se
žezlo († žeslo)
žganec, *nav. mn.* žganci
žival, živalca 424.
živoč 323.
življenje 362.
žoltav
žrebelj, žebelj 138.
žrebe, žebe 138.
želo der Stachel
žrelo 139. der Rachen
žulec 413., der Geizhals
župnijstvo das Pfarramt;
župništvo die Stellung,
der Dienst des Pfarrers
žveplo, žveplar, žveplast,
žveplen, žveplenica

Levec, SP 1899

Breznik, SP 1920

† kolosalen; **ogromen**, velikanski; kolos, **velikan**
† kolportirati (*fr.* colporteur krošnjariti), **raznašati** (časnike, knjige); † kolportér; **raznašavec**, raznašalec, † kolportaža: **raznašanje**
† komašna, gamaša (*fr.* gamache); **golenica**; **golenke množ.** (zavojci).

Nóvo léto; novoléten, -tna, -o; novolétna pesem
 Nóvo mésto, Nóvega mesta; Novomeščân, -ánka; novoméški, -a, -o
 novóta ž.
 nozdrv, -í ž.; nav. množ. nozdrví; 2. -ví; 3. -vém; 5. -véh; 6. -vmí; tudi nozdáva ž.

Breznik-Ramovš, SP 1935

SP 1950 in SP 1962

SP 1950	SP 1962
bálzam -a m <i>se rabi kot mazilo, hladilo</i> , bálzamov -a -o: ~ vonj, zrak, balzamírati -am, balzamíranje -a s <i>[povsod: -lz-]</i>	bálzam -a m <i>mazilo, kadilo</i> : peruanski, naravni ~; bálzamov -a -o: ~ vonj, balzámičen -čna -o <i>blago dišeč</i> = bálzamski -a -o: ~ vonj, zrak; bálzamovec -vca m bot., balzamovína -e ž <i>balzamov les</i> ; balzamírati -am, balzamíranje -a s, balzamárij -a m: ~ v grobu > [-lz-]

1970 – 1981 – 1991 – 2001

- SSKJ, 1970
- *Načrt pravil za novi SP, 1981*
- *Slovenski pravopis – Pravila, 1991 (dop. 1994, 1997)*
- *Slovenski pravopis – Slovar, 2001*

Dejavniki, ki so vplivali na obvestilnost pravopisa

- ciljni uporabniki (npr. 1899 = šolski učbenik)
- družbene in zgodovinske jezikoslovne okoliščine (purizem, strukturalizem)
- prisotnost enojezičnega razlagalnega slovarja (Pleteršnikov slovar, SSKJ)
- sestavljalci oz. avtorji zasnove (uredniki (Levec), slovničarji (Breznik, Bajec, Toporišič))
- gradivski viri (slovarji, listkovno gradivo, korpus)

Uporabnikom prilagojena obvestilnost

Metode:

- iskanje dvojničnih oblik v korpusih (*vozel/vozelj; zaželen/zaželjen*);
- preučitev poizvedb po že spletno objavljenih slovarjih („log-file“);
- preučitev vprašanj, poslanih v spletne svetovalnice in na forume.

Normativne zadrege

→ mesta v jezikovnem sistemu, ob katerih je uporabnik jezika negotov, in to negotovost tudi izrazi.

RAZLOGI:

1. govorčeva nepoučenost
2. jezikovna neustaljenost

jazz balet   jazzbalet   džez balet   džezbalet
džezovski balet   jazzovski balet

Empirično ugotavljanje zadreg

1.

ŠUSS – *Odgovori na jezikovna vprašanja:*

moderiran sistem odgovorov na vprašanja

(ang. *question answering system*)

2.

Med.over.net, sekcija ***AI' prav se piše?***:

klasični spletni forum

(ang. *chatbot, virtual agent*)

→ Ročna kategorizacija besed v Ms Excelu

Prva (= začasna) kategorizacija

Izhodišča:

A: Obstoječa dogovorna rešitev je v razkoraku z rabo (npr. imena praznikov, nagrad).

B: Normativna določila so prezapletena (npr. pravila za vejico).

C: Normativna določila so preohlapna (npr. kje ohranjamo citatnost?).

D: Novosti v jeziku (*e-podpis* : *eDavki*)

2.12.1	Sklanjanje imen na nemi -e	C	<i>George</i>
2.12.2	Daljšanje osnove z j		<i>Heidegger</i> <i>Ranciere</i> <i>Baudelaire</i> <i>Shakespeare</i>
2.12.3	Daljšanje osnove s t	C	<i>Jaka (pog.)</i>
2.12.4	Daljšanje osnove z n	C	<i>nagelj</i>
2.12.5	Pregibanje angleških in francoskih imen, ki se končujejo na <i>-re</i>	A	<i>Moliere</i> <i>Ranciere</i> <i>Baudelaire</i> <i>Shakespeare</i>
2.12.6	Pregibanje francoskih imen na nemi soglasnik	A	<i>Dumas</i>
2.12.7	Orodnik in preglas	A	<i>bruc, z brucom/z brucem</i> <i>Franz</i> <i>Fritz</i> <i>Bush</i>
2.12.8	Pregibanje tujih imen na samoglasnik	C	<i>Galileo Galilei</i>

Druga kategorizacija

2500 ročno razvrščenih vprašanj

Dopolnitev kategorizacije:

- pogosta vprašanja jezikoslovcem (pravopis.isj@zrc-sazu.si, SlovLit),
- javne oddaje (Svetovalni servis, Minute za jezik)
- drugi forumi

Najpogosteje zastavljena vprašanja

KAT.	FREK.	VSEBINA	ZGLEDI
E3a	91	Pomen	<i>mediokritet, vizažist, skaz, ergološki; iti rakom žvižgat</i>
E1c	46	Izbira med domačimi sopomenkami	<i>bolnica – bolnišnica, višek – presežek, vezica – skoba, pijan – vinjen, treba – potrebno; komuniciranje-komunikacija; prati – umivati; dalje – naprej; utoniti – utopiti se; vzrok – razlog; poleg – zraven</i>
E1a	43	Ali je s to besedo res vse v redu?	<i>trošarina (je »grdo«), homoseksualec, permutabilen, le-ta; postoriti prekršek, ali lahko uporabim glagol pripustiti, kadar nismo na področju veterine?</i>
F2b	39	Druga vezljivost (predlogi, vezniki)	<i>čez/prek(o) ceste, delati v/na vrtu; v spomin Jožetu Kastelicu/Jožeta Kastelica; grem na/v Ptuj; zaščita pred/proti sevanjem; lahko sodelujejo vsi, razen zaposlenih/zaposleni</i>
E1b	35	Ali lahko napišem/rečem, da ...?	<i>vlogo podajamo/predajamo/dajemo</i>
E3b	29	Izvor	<i>kodrlajsast <?, domačija Pužman, kiper <?</i>
E1d	28	Izbira med sopomenkami: domače – prevzeto	<i>tabela – preglednica, slika – fotografija, kakovost – kvaliteta, online – spletni/na internetu, e-naslov – e-mail</i>
A1b7	27	Vrstna poimenovanja društev, organizacij ipd., strank ipd. ter organov, služb, podjetij	<i>občina – Občina Škofja Loka; ustava – Ustava Republike Slovenije</i>
A2a1	21	Vejica pri pristavku	<i>Nemška kanclerka Angela Merkel je dejala, da bo okrepila nemško gospodarstvo</i>
G2	19	Oblika dopisa: glave, ogovori, pozdravi, podpisi ipd.	<i>Kdo je naveden prvi: tisti, ki piše, ali tisti, komur pišemo?; dr., g.; direktor ..., Lepo pozdravljeni/S spoštovanje!; poravnava, kje je datum ...;</i>

Spletno mesto

Kazalnik (17) projektne naloge »Slogovni priročnik«:

http://www.slovenscina.eu/Media/Kazalniki/Kazalnik17/Kazalnik_17_Slogovni_prirocnik_SSI.pdf

D	BESEDOTVORJE	
D1	TVORBA PRIDEVNIKOV	
D1a	Svojilni pridevniki iz imen moških oseb	
D1a1	Imena na samoglasnik	
D1a1a	- Iz imen, ki se končajo na <i>a</i>	<i>Luka – Lukov/ *Lukin, Strniša – Strnišev, Šenoa – Šenoov; Matija – Matijev</i>
D1a1b	- Iz imen, ki se končajo na nemi <i>e</i>	<i>Wilde – Wildov, Braille – Braillev/Braillov, Sartre – Sartrov</i>
D1a1c	- Iz imen, ki se končajo na <i>y</i>	<i>Sarkozy – Sarkozyjev, Blagay/Blagaj – Blagayev</i>
D1a2	Imena na soglasnik	
D1a2a	- Iz imen, katerih osnova se končuje na govorjeni <i>c, j, č, ž, š, dž</i>	<i>Nejc – Nejčev, Blaž – Blažev, Ferenc – Ferenčev, Galiei – Galileiev, Mickiewicz – Mickiewicz;</i> tako še: <i>Lesageev, Georgeev</i>
D1a2b	- Iz imen, ki se končajo na nemi soglasnik	<i>Descartes – Descartesov</i>
D1a2c	- Iz imen, ki se končajo na nemi soglasnik in se v govoru (ne pa tudi v pisavi) podaljšujejo z <i>j</i>	<i>Manet – Manetev/Manetov, Dumas – Dumasev/Dumasov</i>
D1a2d	- Iz imen, ki se končajo na <i>ts</i>	<i>Barents – Barentsov, Keats – Keatsev/Keatsov, Yeats – Yeatsev/Yeatsov, Davidovits – Davidovitsov/Davidovitsev</i>
D1a2e	- Iz imen, ki se končajo na govorjeni <i>r</i>	<i>Sever – Severjev; Molière – Molièrov/Molièrjev;</i> tako še: <i>Ranciere, Baudelaire, Shakespeare, Voltaire; Sartre – Sartrov; Heidegger – Heideggerjev</i>
D1b	Svojilni pridevniki iz imen ženskih oseb	
D1b1	Splošno pravilo	<i>Mateja – Matejin, Kamen – Karmenin</i>
D1b2	Imena na samoglasnik	
D1b2a	- Iz imen, katerih osnova se končuje na samoglasnik, pred njim pa je <i>i/y</i>	<i>Livia/Livija – Livijin, Tea/Teja – Tein/Tejin</i>

Interpretacija

Normativne zadrege so povezane z izbiro leksikalnih enot in njihovih besedilnih funkcij in v manjši meri z neustreznostjo obstoječe kodifikacije in v večji meri z recepcijo le-te.

Nejasno razmerje med slovarskim in priročniškim načinom podajanja informacij.

Nabor vprašanj = ogrodje spletnega slogovnega priročnika

Kratko in malo

(odgovor na zastavljeno vprašanje)

Na dolgo in široko

(utemeljitev odgovora)

Za navdušence

(seznanitev s podobnimi primeri in povezava na korpus)

Rad bi izvedel:

- kako se napiše oblika besede
- kako večina napiše, kar me zanima
- kaj o besedah v slovenskem jeziku
- kaj o slovenski slovnici

KAZALO VPRAŠANJ

Shakespearjev ali Shakespearov

IŠCI

Kako lahko iščeš?

vprašanje

nova naključna beseda

1 2 3 4 5 10 50 100 1000

5 vrste so v jameh le občasno, denimo netcipirji in metulji, druge zapustijo svoje naravno okolje zgolj, ko

6 in Buba II, ki sta obiskovalcem omogočali lov za metuljem. Kreuh sicer sodeluje na tistih domačih

7 očeta ter na brate in sestre. Oče je lovil metulje in se ukvarjal s fotografijo, to pa je bil

8 svet. Prvi stiki z naravo so bili kot let metuljev s cveta na cvet. Nikoli ne bom pozabil,

9 same. Naravne rastline nam bodo v vrt privabile tudi metulje, ki jih je vedno manj po travnikih.

Spreminjanje pravopisnih prikazov

	Pomenskorazlagalni slovar	Pravopisni slovar
Obvestilnost	značilne tipične besedne zveze (kolokacije)	nenavadne zveze, dvojnice (napake/spodrsaljaji)
Vir gradiva	zvrstno uravnotežen gradivski korpus	dobro oblikoslovno označen gradivski korpus
Dejavnost uporabnika	slovar uporabnik uporablja pri razumevanju in tvorjenju besedil	slovar uporabnik uporablja pri tvorjenju besedil
Aplikacija v perspektivi	integracija slovarja v bralnike besedil	integracija slovarja v urejevalnike besedil

Perspektive

Kategorizacija =
ontologija problematičnih jezikovnih
vprašanj

Priročnik, obvestilno prilagojen
uporabniku

